

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 340.12

DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v6.2025.2>

Н. В. Соколовська
orcid.org/0000-0001-9955-297X
доктор філософії в галузі права

РОЗВИТОК ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ҐЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В КОНТЕКСТІ РАТИФІКАЦІЇ СТАМБУЛЬСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ

Проблематика забезпечення ґендерної рівності є однією з ключових сфер соціально-правового розвитку сучасних держав, оскільки пов'язана з реалізацією фундаментальних прав людини, захистом людської гідності та створенням безпечного середовища для всіх членів суспільства. У глобальному вимірі питання ґендерної рівності інтегроване в систему міжнародних документів і стратегій, зокрема Декларації тисячоліття ООН [2], Декларації про ліквідацію дискримінації щодо жінок [3] та Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) [14]. Центральним міжнародно-правовим інструментом у сфері протидії насильству щодо жінок є Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) [5; 6], яка встановлює комплексний підхід до превенції, криміналізації, захисту постраждалих і розвитку інституційної підтримки.

Україна, ратифікувавши Стамбульську конвенцію у 2022 році, взяла на себе зобов'язання гармонізувати національне законодавство з її положеннями та створити ефективні механізми реагування на всі форми ґендерно зумовленого насильства. Це особливо актуально з огляду на високий рівень поширеності насильства в українському суспільстві. За даними дослідження ОБСЄ «Добробут і безпека жінок» [4], 67 % українських жінок хоча б раз у житті стикалися з психологічним, фізичним або сексуальним насильством. Офіційна статистика демонструє сталу тенденцію зростання кількості звернень щодо домашнього насильства, а рівень обізнаності постраждалих щодо доступних механізмів захисту залишається недостатнім, що ускладнює реалізацію їхніх прав та доступ до допомоги.

Наукові дослідження у сфері ґендерної рівності охоплюють широкий спектр проблем: від теоретичного обґрунтування понять «ґендер» і «ґендерна рівність» (Н. Оніщенко, Н. Пархоменко [11; 15]) до аналізу практичних механізмів забезпечення рівності та запобігання насильству (доповіді ПРООН [17], аналітичні матеріали Ради Європи [1]). Значну увагу науковці приділяють питанням імплементації

міжнародних норм у національне законодавство, оцінці ефективності правозастосовної діяльності та формуванню інституційної інфраструктури захисту постраждалих.

Водночас комплексний аналіз взаємозв'язку між формами прояву ґендерної нерівності в Україні, законодавчою імплементацією Стамбульської конвенції та функціонуванням практичних механізмів захисту все ще потребує ґрунтовного теоретико-практичного опрацювання. Новизна даного дослідження полягає у всебічному вивченні стану криміналізації передбачених Конвенцією форм насильства, аналізі інституційної інфраструктури кризових центрів, а також ідентифікації прогалин, пов'язаних із переслідуванням (сталкінгом) та кіберпереслідуванням, які в Україні поки не отримали достатнього законодавчого врегулювання

Таким чином, обрана тема має як теоретичну, так і прикладну значущість, оскільки системне виконання вимог Стамбульської конвенції є однією з ключових умов інтеграції України в європейський правовий простір та формування ефективної системи забезпечення прав людини.

Ґендерна нерівність є складним соціальним явищем, яке виявляється через різноманітні форми дискримінації, що здебільшого стосуються жінок. Вона охоплює обмеження в доступі до ресурсів, можливостей та прав, які мають забезпечуватися на рівних умовах для всіх, незалежно від статі.

Однією з найгостріших форм ґендерної дискримінації є насильство проти жінок, яке залишається серйозною проблемою в Україні, проявляючись у різних формах і на різних рівнях суспільного життя. Варто підкреслити, що згідно зі звітом ООН за 2013 рік, близько 45 % населення України стикається з різними видами насильства, що становить значну частку. Серед основних форм насильства виокремлюють фізичне, яке проявляється у вигляді нападів, жорстокого поводження та побиттів; сексуальне, що включає насильницькі дії статевого характеру, насильство в сім'ї та сексуальні домагання; а також психологічне, яке виявляється через психічний тиск, залякування та емоційне насильство. Варто підкреслити, що найбільш вразливою

групою, яка страждає від цих форм насильства, залишаються жінки [13].

Окремої уваги заслуговує статистика, що свідчить про масштаби цієї проблеми: кожна п'ята жінка в Україні зазнавала насильства (19). Водночас результати опитування 2019 року демонструють ще більш тривожну картину – «67 % жінок віком від 15 років зазнавали психологічного, фізичного чи сексуального насильства з боку партнера чи іншої особи» [2].

Не менш важливим є питання доступу жінок до допомоги в разі насильства. Як показує Дослідження насильства над жінками в Україні, проведене під керівництвом ОБСЄ, потерпілі жінки нерідко постають перед труднощами в пошуку необхідної підтримки. Лише «50 % жінок вважають себе достатньо обізнаними щодо можливих дій у таких ситуаціях», тоді як близько 47 % мають обмежені знання або взагалі не знають, як діяти у випадках насильства. Значна частина жінок, які стали жертвами фізичного або сексуального насильства з боку свого партнера чи інших осіб, не зверталася до поліції навіть у найсерйозніших випадках [4].

Попри наявність Центру соціальних служб сім'ї, дітей і молоді, жінки зазвичай не звертаються до нього. Половина постраждалих (50 %) приховувала випадки сексуального насильства, не розповідаючи про це нікому. Ті, хто все ж наважувалися поділитися своїм досвідом, переважно зверталися до друзів або членів родини, а не до поліції чи спеціалізованих організацій.

Серед найбільш поширених форм насильства над жінками в Україні залишається домашнє насильство, що охоплює фізичне, психологічне, сексуальне та економічне насильство в межах сімейних або близьких стосунків. Жінки часто стикаються з побиттями, знущаннями, погрозами, а також із контролем над їхнім життям та фінансами. Відповідно до Дослідження насильства над жінками в Україні, 26 % опитаних жінок вважають домашнє насильство особистою проблемою. Експерти наголошують на високому рівні толерантності суспільства до насильства, а почуття сорому та страху стигматизації значно ускладнюють можливість звернення за допомогою. Зокрема, понад 81 % жінок, які зазнали найсерйознішого інциденту насильства з боку партнера, не звернулися до поліції чи будь-якої іншої організації [4].

Хоча чоловіки також можуть зазнавати домашнього насильства, кількість постраждалих серед них є значно меншою. Це частково пояснюється поширеними стереотипами щодо «сильної статі», які спонукають чоловіків замовчувати власні переживання, а також недостатньою кількістю спеціалізованих служб підтримки. Відсутність достовірних даних ускладнює формування адекватних механізмів захисту.

Отже, незважаючи на те, що масштаби насильства щодо чоловіків є меншими, ніж щодо жінок, проблема вимагає комплексної уваги з боку державної політики. Водночас саме насильство щодо жінок становить одну з найгостріших загроз правам людини в Україні, маючи глибокі соціальні, безпекові та економічні наслідки. За офіційними даними, щороку жертвами насильства стають близько 200 тисяч осіб, і 90 % з них – жінки. Статистика Міністерства соціальної політики України демонструє сталу тенденцію до зростання кількості звернень щодо домашнього насильства: від 96 606 випадків у 2017 році до 251 954 у 2023 році (20).

Попри наявність нормативної бази, чинна система реагування залишається малоефективною. Потерпілі не завжди можуть отримати належний захист, мережа кризових центрів є недостатньо розвиненою, а механізми притягнення кривдників до відповідальності часто не працюють належним чином, що сприяє збереженню атмосфери безкарності.

Важливим етапом у вдосконаленні правового механізму протидії насильству стало підписання Україною Стамбульської конвенції 7 листопада 2011 року та її ратифікація 20 червня 2022 року. Цей міжнародний документ є ключовим інструментом у сфері запобігання та боротьби з насильством щодо жінок і домашнім насильством, оскільки передбачає криміналізацію всіх форм насильства, створення ефективних механізмів захисту постраждалих, реабілітацію кривдників та впровадження системного державного моніторингу.

Варто зазначити, що Стамбульська конвенція визначає такі форми насильства, як: психологічне насильство, переслідування (сталкінг), фізичне насильство, сексуальне насильство (включно зі зґвалтуванням), примусовий шлюб, калічення жіночих геніталій, примусовий аборт, примусова стерилізація та сексуальні домагання [21]. В українському законодавстві деякі з цих форм насильства вже мають правове закріплення. Водночас існують правові прогалини, які необхідно усунути для приведення національного законодавства відповідно до міжнародних стандартів. На нашу думку, необхідно зацентрувати на положеннях Стамбульської Конвенції, що були імплементовані в національне законодавство.

Зокрема, стаття 151-2 Кримінального кодексу України передбачає кримінальну відповідальність за примусовий шлюб. Ця стаття охоплює випадки, коли особу примушують укласти або продовжити шлюб шляхом насильства, обману чи використання її уразливого стану. Це положення узгоджується з вимог Стамбульської конвенції, яка зобов'язує держави криміналізувати примушування до вступу у шлюб.

Варто звернути увагу, що стаття 134 Кримінального кодексу України встановлює кримінальну від-

повідальність за примусовий аборт або примусову стерилізацію без добровільної згоди жінки. Це відповідає статті 39 Стамбульської конвенції, яка вимагає криміналізації будь-якого втручання в репродуктивні права без усвідомленої згоди. Водночас положення статті потребують додаткової кваліфікації щодо відповідальності осіб, які здійснюють примусові дії не лише фізично, а й способом психологічного тиску або погроз [8].

Слід підкреслити, що статті 152 та 153 Кримінального кодексу України регламентують кримінальну відповідальність за сексуальне насильство, включаючи зґвалтування¹⁶. Вони відповідають статті 36 Стамбульської конвенції, яка передбачає, що будь-які дії сексуального характеру без добровільної згоди мають бути криміналізовані. Особливу увагу варто звернути на те, що в національному законодавстві вже закріплений принцип «згода як ключовий елемент», що також узгоджується з міжнародними стандартами.

Щодо фізичного насильства, відповідні положення містяться у статтях 121–126 Кримінального кодексу України, які передбачають кримінальну відповідальність за умисні тілесні ушкодження різного ступеня тяжкості, побой та мордування. Це відповідає статті 35 Стамбульської конвенції, яка встановлює необхідність криміналізації фізичного насильства. Позитивним є те, що українське законодавство передбачає кваліфіковані склади кримінальних правопорушень, коли тілесні ушкодження спричинені у зв'язку з дискримінацією або мають характер систематичного насильства.

Окремо варто розглянути статтю 126-1 Кримінального кодексу України, яка передбачає кримінальну відповідальність за домашнє насильство. Вона частково відповідає вимогам Стамбульської конвенції, оскільки охоплює фізичне, психологічне та економічне насильство в сім'ї.

Варто зазначити, що Стамбульська конвенція (стаття 33) визначає психологічне насильство як умисні дії, що завдають значної шкоди психічному здоров'ю потерпілої особи, і передбачає його криміналізацію незалежно від контексту, у якому воно вчинене. Психологічне насильство в українському законодавстві частково врегульоване статтею 126-1 Кримінального кодексу України, яка передбачає кримінальну відповідальність за систематичне фізичне, психологічне або економічне насильство в сімейних відносинах, а також Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який визначає психологічне насильство як одну з форм домашнього насильства [22].

Слід додати, що у сфері трудових відносин психологічне насильство може набувати різних форм, зокрема зловживання службовим становищем, морального тиску, примусу до виконання певних дій під загрозою звільнення, пониження в посаді або об-

меження кар'єрного зростання. Стаття 364 Кримінального кодексу України встановлює кримінальну відповідальність за зловживання владою або службовим становищем, якщо такі дії завдають істотної шкоди правам і свободам громадян. Таким чином, певні прояви психологічного насильства у трудових відносинах можуть підпадати під цю статтю у випадках, коли вони спричиняють серйозні негативні наслідки для потерпілої особи.

Важливо зазначити, що проблема переслідування (сталкінгу) в Україні залишається неврегульованою на законодавчому рівні, оскільки в Кримінальному кодексі України поки що відсутня окрема стаття, яка б визначала це кримінальне правопорушення і передбачала відповідальність за нього. Хоча окремі форми переслідування можуть частково підпадати під інші норми (погрози або зловживання правами), чинне законодавство не містить положень, які б охоплювали систематичне нав'язливе спостереження за особою, залякування або цифрове переслідування (кіберсталкінг).

Слід підкреслити, що Стамбульська конвенція у статті 34 прямо зобов'язує держави-учасниці криміналізувати умисну повторювану поведінку, спрямовану на іншу особу, яка викликає в неї страх за власну безпеку [6]. Це визначення охоплює не лише фізичне переслідування, а й нав'язливі контакти через цифрові засоби зв'язку. У пояснювальних матеріалах Ради Європи до статті 34 підкреслюється, що переслідування є формою ґендерно зумовленого насильства, яке найчастіше спрямоване проти жінок. Дослідження в країнах-членах Ради Європи свідчать про те, що правопорушниками переважно є чоловіки, а потерпілі – жінки, причому часто переслідування починається після завершення жорстоких або аб'юзивних стосунків.

Необхідно зауважити, що попри відсутність належної кримінально-правової норми, в Україні вже здійснювалися спроби врегулювати це питання на законодавчому рівні. Зокрема, у Проекті Закону «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» щодо встановлення відповідальності за злочинне переслідування (сталкінг)» від 02.10.2024 року (далі – Проект Закону від 02.10.2024) було запропоновано визначити сталкінг як «форму психологічного домашнього насильства, що виражається в неодноразовій нав'язливій увазі до однієї особи з боку іншої людини або групи осіб, а також у стеженні за постраждалою особою та неодноразовому перебуванні біля місця її проживання без законних підстав» [11].

Однак у Висновку щодо Проекту Закону від 02.10.2024 [23] зазначено, що таке визначення не повністю відповідає положенням статті 34 Стамбульської конвенції, оскільки воно обмежує понят-

тя переслідування виключно рамками домашнього насильства, не охоплюючи випадки сталкінгу поза межами сімейних або особистих стосунків. Це не враховує реальну природу цього явища, оскільки переслідувач не завжди є колишнім партнером або членом сім'ї потерпілої особи, а може бути знайомим, колегою, навіть незнайомцем [23].

Водночас пояснювальні матеріали Ради Європи до Стамбульської конвенції [16] наголошують, що сталкінг охоплює не лише окремі дії переслідувача, а й загальну модель поведінки, що викликає страх у потерпілої особи. Наприклад, поява переслідувача біля місця роботи, надсилання небажаних повідомлень чи спроби контактів із членами родини потерпілої самі по собі можуть не мати злочинного характеру, але в сукупності вони створюють загрозливе середовище для жертви, що й становить основний елемент кримінальної відповідальності за сталкінг у міжнародному праві. З огляду на це визначення, запропоноване у Проекті Закону від 02.10.2024, формулювання потребує суттєвого доопрацювання з метою забезпечення відповідності Стамбульській конвенції.

Окреслення поняття «кіберпереслідування» у Проекті Закону від 02.10.2024 передбачає його визначення як «вид злочинного переслідування, що передбачає постійне спостереження за постраждалою особою без її згоди чи законного дозволу за допомогою інформаційних та комунікаційних технологій» [23]. До таких дій можуть належати несанкціонований збір персональних даних, шпигування через соціальні мережі, електронну пошту чи месенджери, крадіжка паролів, несанкціонований доступ до пристроїв, встановлення програм для геолокації та використання шпигунського програмного забезпечення.

У Висновках до Закону від 02.10.2024 зазначається, що запропоноване визначення потребує перегляду, оскільки не повною мірою відповідає вимогам Директиви ЄС 2024/1385 Європейського Парламенту та Ради від 14 травня 2024 року про боротьбу з насильством щодо жінок та домашнім насильством (далі – Директива 2024/1385/ЄС) [24] та Стамбульської конвенції. Пункт 21 преамбули Директиви 2024/1385/ЄС підкреслює, що кіберпереслідування є сучасною формою насильства, яка часто здійснюється проти членів сім'ї, колишніх партнерів або знайомих²¹. Використання цифрових технологій для контролю, залякування та маніпуляцій викликає в потерпілої особи страх, тривожність та поступову соціальну ізоляцію. Враховуючи це, директива передбачає встановлення чітких правових норм щодо цього правопорушення.

Проект Закону від 02.10.2024 також не враховує всіх можливих кіберпереслідувачів, оскільки обмежує визначення цього явища рамками лише кри-

мінально протиправного переслідування в контексті домашнього насильства. Водночас Стамбульська конвенція (стаття 34) зобов'язує держави-учасниці криміналізувати переслідування незалежно від контексту його вчинення. Також зазначений Проект Закону від 02.10.2024 не враховує вимоги до криміналізації сталкінгу та кіберпереслідування відповідно до міжнародних стандартів, оскільки містить лише загальне формулювання про «злочинне переслідування», без чіткої відповідальності за його вчинення.

Слід додати, що відповідно до статті 6 Директиви 2024/1385/ЄС, держави-члени повинні встановити кримінальну відповідальність за умисне та повторне спостереження за особою в цифровому середовищі без її згоди, якщо це завдає серйозної шкоди потерпілій особі²¹. Подібний підхід передбачений і Стамбульською конвенцією¹⁸, яка вимагає від держав-учасниць криміналізувати переслідування на законодавчому рівні, забезпечивши ефективний захист потерпілих. Окремі країни-члени Ради Європи віддали перевагу застосуванню некримінальних санкцій до таких правопорушень, проте у Стамбульській конвенції (стаття 78, пункт 3) зазначено, що будь-яка держава, яка ратифікує цей міжнародний документ, може заявити про застосування некримінальних санкцій щодо переслідування. Україна, ратифікувавши Конвенцію відповідно до Закону № 2319-IX від 20.06.2022 [12], не зробила таких застережень, що вказує на необхідність повноцінної криміналізації цього явища.

Треба підкреслити, що забезпечення дієвого правового механізму для боротьби з кіберпереслідуванням вимагає не лише кримінальної відповідальності, а й запровадження ефективних обмежувальних заходів. Відповідно до положень Стамбульської конвенції, судові органи мають повноваження видавати захисні приписи щодо переслідувачів, що дозволяє припинити контакти кривдника з потерпілою особою. Проект Закону частково враховує ці положення через запропоновану зміну до статті 523 Кримінального процесуального кодексу України [9], яка передбачає негайне набуття законної сили судовим рішенням про застосування обмежувального заходу у випадках домашнього насильства. Однак цей механізм має бути розширений для охоплення всіх форм переслідування, включаючи кіберпереслідування.

З урахуванням міжнародних правових стандартів та судової практики, удосконалення законодавства України вимагає перегляду визначень термінів «сталкінг» та «кіберпереслідування», запровадження чітких санкцій за ці правопорушення, а також розширення обмежувальних заходів на всі форми переслідування, незалежно від контексту їхнього вчинення. Це дозволить підвищити рівень захисту потерпілих та сприятиме відповідності України

міжнародним стандартам у сфері протидії гендерно зумовленому насильству.

З огляду на викладене, подальше вдосконалення законодавства щодо переслідування, зокрема кіберпереслідування, є важливим кроком у забезпеченні ефективного захисту прав людини та протидії насильству. Врахування міжнародних стандартів, положень Стамбульської конвенції та практики Європейського суду з прав людини сприятиме не лише формуванню дієвої системи правового реагування, а й запобіганню таким злочинам надалі.

Треба акцентувати, що попри наявні прогалини, процес нормативного визначення переслідування та його поступова імплементація в національне законодавство свідчать про позитивну динаміку у сфері правозахисної політики України. Послідовне впровадження кримінальної відповідальності за ці правопорушення не лише сприятиме посиленню захисту потерпілих, а й наблизить Україну до міжнародних стандартів у боротьбі з гендерно зумовленим насильством. Це демонструє прагнення держави забезпечити належний рівень безпеки для всіх громадян і створити ефективний механізм правового реагування на виклики сучасного суспільства.

Таким чином, хоча низка положень Стамбульської конвенції має відповідні норми в Кримінальному кодексі України, все ж залишаються суттєві прогалини, які необхідно усунути. Насамперед, це стосується переслідування (сталкінгу) та кіберпереслідування. Крім того, певні положення, як примусовий шлюб або примусовий аборт, можуть бути уточнені для більшої відповідності міжнародним стандартам. Враховуючи зобов'язання України після ратифікації Стамбульської конвенції, вважаємо доцільним внесення відповідних змін до Кримінального кодексу України, що дозволить забезпечити ефективний захист прав потерпілих та гарантуватиме виконання міжнародних зобов'язань держави.

Слід зазначити, що імплементація Стамбульської конвенції в Україні передбачає створення ефективного механізму захисту осіб, які постраждали від насильства, а одним із ключових аспектів цього процесу є розширення мережі кризових центрів та притулків. Оперативний доступ до захисних заходів, забезпечення юридичної та психологічної допомоги, а також соціальної підтримки є необхідними умовами для ефективної протидії насильству. Відповідно до положень Статті 23 Конвенції, держава зобов'язана створити достатню кількість притулків, які будуть доступними в усіх регіонах і зможуть надавати безпечно тимчасове житло для жінок і дітей, які стали жертвами насильства. У кризових центрах має бути запроваджена система цілодобової підтримки, що передбачає функціонування гарячих ліній, юридичні консультації, соціальну інтеграцію постраждалих та надання їм тимчасового житла.

Необхідно відзначити, що в Україні вже створена та діє система кризових центрів. Так, станом на 2023 рік, мережа спеціалізованих служб підтримки в Україні налічує 760 одиниць. Зокрема, це 520 мобільних бригад соціально-психологічної допомоги, 46 притулків, 46 кризових кімнат, 43 денних центри соціально-психологічної допомоги, 71 спеціалізована служба первинного соціально-психологічного консультування, 19 гарячих ліній й 15 інших закладів та установ, призначених для надання допомоги постраждалим [18]. Утім, слід додати, що здебільшого вони працюють у великих містах та обласних центрах.

Іншою проблемою, пов'язаною з гендерно зумовленим насильством та потерпілими від її проявів, є сучасна система кризових центрів, що в Україні залишається недостатньо розвиненою та значно обмежує можливості постраждалих отримати своєчасну допомогу. Так, згідно з Пояснювальним звітом до Конвенції Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьби з цими явищами, держава повинна забезпечити щонайменше один кризовий центр на кожні 200 000 осіб населення та Притулки для жінок у розрахунку щонайменше одне місце на 10 000 осіб населення [1]. Тобто для України необхідно не менше ніж 200 кризових центрів для жінок, які постраждали від сексуального чи домашнього насильства та не менше ніж 4000 місць у притулках для тимчасового розміщення постраждалих.

Треба підкреслити, що особливо гостро ця проблема проявляється в сільській місцевості та невеликих населених пунктах, де відсутність спеціалізованих установ змушує потерпілих залишатися в небезпечному середовищі або шукати підтримки в неформальних структурах. Така ситуація не забезпечує належного рівня безпеки та захисту, а також підвищує ризик повторного насильства. Слід також зазначити, що проблема нестачі кризових центрів особливо загострилася в умовах війни, оскільки центри, створені для постраждалих від домашнього насильства, дедалі частіше слугують прихистком для жінок і дітей, які змушені рятуватися від воєнних дій [7].

На нашу думку, ефективна імплементація Стамбульської Конвенції потребує створення розгалуженої мережі кризових центрів та спеціалізованих притулків, що відповідають європейським стандартам, тому важливим напрямом розв'язання цього питання є державне фінансування цих установ, що має забезпечити безкоштовні послуги для постраждалих, включно з правовою допомогою, психологічною реабілітацією та соціальним супроводом.

Треба зауважити, що забезпечення ефективної міжвідомчої взаємодії між правоохоронними органами, соціальними службами, медичними закладами та органами місцевого самоврядування є важ-

ливим чинником для оперативного реагування на випадки насильства. Необхідно розробити механізм координації дій між цими установами, що дозволить прискорити процес надання допомоги та сприятиме запобіганню повторних випадків насильства.

Особлива увага має бути приділена підготовці персоналу кризових центрів як підкреслено у статті 15 Стамбульської Конвенції, адже якісне надання допомоги вимагає спеціалізованих знань і навичок. Працівники таких установ повинні мати відповідну підготовку для роботи з жінками, які зазнали складних форм насильства, таких, як: сексуальне насильство, торгівля людьми чи примусовий шлюб. Окрім того, кризові центри повинні бути доступними для людей з інвалідністю, маломобільних груп населення та осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах [6].

Доцільно відокремити, що розширення функціоналу кризових центрів має стати одним із ключових завдань державної політики у сфері запобігання насильству. Як підкреслюється у статті 20 Стамбульської конвенції, вони повинні не лише надавати екстрений притулок, але й сприяти соціальній реінтеграції постраждалих [5]. Погоджуємося із зазначеним і вважаємо, що ефективно функціонування кризових центрів повинно передбачати не лише надання тимчасового притулку, а й комплексну підтримку постраждалих, спрямовану на їхню соціальну адаптацію та реінтеграцію. Зокрема, важливо забезпечити реалізацію програм з професійної підготовки, допомогу у працевлаштуванні, соціальний супровід та реабілітацію, що дозволить жінкам відновити незалежність та запобігти їхньому поверненню до небезпечного середовища.

Таким чином, імплементація Стамбульської конвенції в Україні є важливим кроком до створення ефективної системи захисту прав людини та подолання гендерно зумовленого насильства. Для її реалізації необхідно забезпечити гармонізацію національного законодавства відповідно до положень Конвенції, закріпити криміналізацію всіх передбачених нею форм насильства, а також запровадити ефективні механізми їхнього запобігання, попередження та покарання винних осіб. Не менш важливим є розширення мережі кризових центрів і притулків, що дозволить постраждалим отримати своєчасний доступ до необхідної правової, психологічної та соціальної допомоги.

Література

1. Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Council of Europe, 2011. URL: <https://rm.coe.int/1680a48903> (дата звернення: 18.09.2025).
2. Гендерна рівність і розширення прав і можливостей жінок в Україні : аналітична доповідь. Програма розвитку ООН в Україні. Київ, 2020. 112 с. URL: [\[equality-and-womens-empowerment-in-ukraine\]\(https://www.undp.org/ukraine/publications/gender-equality-and-womens-empowerment-in-ukraine\) \(дата звернення: 20.09.2025\).](https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/gender-

</div>
<div data-bbox=)

3. Гендерні паритети в умовах трансформації суспільства / за заг. ред. Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко. Київ : Юридична думка, 2007. 372 с.
4. Декларація про ліквідацію дискримінації щодо жінок від 07.11.1967. URL: https://docs.dtkr.ua/doc/995_386 (дата звернення: 29.09.2025).
5. Директива (ЄС) 2024/1385 Європейського Парламенту та Ради ЄС про протидію насильству щодо жінок та домашньому насильству від 14.05.2024. URL: <https://jurfem.com.ua/wp-content/uploads/2024/11/Dyrektyva.pdf> (дата звернення: 18.09.2025).
6. Добробут і безпека жінок. Україна : доповідь про результати дослідження / Дослідження насильства над жінками в Україні ; під керівництвом ОБСЄ. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/0/8/440318_0.pdf (дата звернення: 20.09.2025).
7. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18.12.1979. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207 (дата звернення: 20.09.2025).
8. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU06281> (дата звернення: 28.09.2025).
9. Конвенція про рівне ставлення й рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящі із сімейними обов'язками від 22.10.1999 р. МОП. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_010#Text.
10. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : текст і пояснювальна доповідь. Київ : К.І.С., 2011. 192 с. URL: <https://rm.coe.int/1680093d9e> (дата звернення: 20.09.2025).
11. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) : довідник для членів парламенту. Київ : К.І.С., 2013. 104 с. URL: <https://rm.coe.int/1680096e45> (дата звернення: 20.09.2025).
12. Кримінальний кодекс України : Закон України від 28.12.1960. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2001-05#Text> (дата звернення: 20.09.2025).
13. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T124651> (дата звернення: 25.09.2025).
14. Кризові кімнати України, створені для тих, хто пережив домашнє насильство, тепер стають прихистком для тих, хто пережив війну. UNFPA Україна. URL: <https://ukraine.unfpa.org/uk/news/кризові-кімнати-україни-створені-для-тих-хто-пережив-домашнє-насильство-тепер-стають-прихистком> (дата звернення: 18.09.2025).
15. Надання можливостей жінкам у сучасному, багатокультурному суспільстві : Резолюція 1615 (2008). Парламентська Асамблея Ради Європи. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz/docs/831_res_1615.htm (дата звернення: 01.10.2025).
16. Правові засади формування та розвитку гендерного середовища в Україні : монографія / за заг. ред. Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко. Київ : Юрид. думка, 2010. 352 с.
17. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення виборчого законодавства : Закон України від 16.07.2020 № 805-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/805-20#Text>.
18. Про запобігання та протидію домашньому насильству щодо встановлення відповідальності за зло-

чинне переслідування (сталкінг) : Проект Закону від 02.10.2024. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44972> (дата звернення: 18.09.2025).

19. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами : Закон України від 20.06.2022 № 2319-IX. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T222319> (дата звернення: 20.09.2025).

20. Resolution adopted by the General Assembly 55/2. United Nations Millennium Declaration. United Nations, 2000. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_55_2.pdf (дата звернення: 20.09.2025).

21. Stalking – Istanbul Convention. Council of Europe, 2019. URL: <https://edoc.coe.int/en/violence-against-women/7867-stalking-istanbul-convention.html> (дата звернення: 18.09.2025).

22. В Україні є 760 спеціалізованих служб підтримки для постраждалих від домашнього насильства – Левченко. ZMINA. URL: <https://zmina.info/news/v-ukrayini-ye-760-speczializovanyh-sluzhb-pidtrymky-dlya-postrazhdaloh-vid-domashnogo-nasylystva-levchenko/> (дата звернення: 18.09.2025).

23. Форіна А. Кияни приєдналися до всесвітньої акції за припинення насильства щодо жінок. Kyiv Post. URL: <https://archive.kyivpost.com/article/content/ukraine-politics/kyivans-join-global-rally-to-end-violence-against-women-320424.html> (дата звернення: 20.09.2025).

Анотація

Соколовська Н. В. Розвиток правового механізму забезпечення гендерної рівності в контексті ратифікації Стамбульської конвенції. – Стаття.

У статті здійснено аналіз форм прояву гендерної нерівності в Україні та окреслено напрями вдосконалення правового механізму забезпечення гендерної рівності. Досліджено специфіку гендерної дискримінації у контексті насильства щодо жінок і механізми протидії цьому явищу, з урахуванням сучасних викликів, пов'язаних із зростанням рівня психологічного, фізичного та цифрового насильства. Особливу увагу приділено питанням імплементації положень Стамбульської конвенції в національне законодавство України, зокрема ступеню відповідності чинних правових норм вимогам міжнародних стандартів у сфері захисту прав жінок.

На основі аналізу положень Кримінального кодексу України та відповідних законів визначено відповідність українського законодавства міжнародним зобов'язанням, а також окреслено проблемні аспекти його реалізації, пов'язані з недостатньою врегульованістю окремих форм насильства. Автором обґрунтовано необхідність подальшої криміналізації переслідування (сталкінгу) та кіберпереслідування, уточнення правових механізмів притягнення кривдників до відповідальності, а також удосконалення процедур захисту постраждалих осіб.

Особливе місце відведено питанню розбудови мережі кризових центрів і притулків, що є важливою

складовою інституційної інфраструктури підтримки постраждалих. Наголошено на потребі забезпечення їх доступності в усіх регіонах України та створення умов для своєчасного отримання юридичної, психологічної й соціальної допомоги.

Результати дослідження свідчать, що ефективна імплементація Стамбульської конвенції є запорукою формування дієвої системи правового та інституційного забезпечення гендерної рівності, яка відповідатиме європейським стандартам прав людини та сприятиме підвищенню рівня захищеності жінок в українському суспільстві.

Ключові слова: гендерна рівність, гендерна нерівність, Стамбульська конвенція, насильство щодо жінок, дискримінація, правовий механізм, Україна.

Summary

Sokolovska N. V. Development of the Legal Mechanism for Ensuring Gender Equality in the Context of the Ratification of the Istanbul Convention. – Article.

The article analyses the forms of gender inequality in Ukraine and outlines directions for improving the legal framework for ensuring gender equality. The study examines the specifics of gender-based discrimination in the context of violence against women and the mechanisms for countering this phenomenon, taking into account contemporary challenges related to the increasing levels of psychological, physical, and digital violence. Particular attention is paid to the implementation of the provisions of the Istanbul Convention into Ukrainian national legislation, including the degree of compliance of existing legal norms with international standards in the field of women's rights protection.

Based on an analysis of the provisions of the Criminal Code of Ukraine and relevant laws, the study assesses the conformity of Ukrainian legislation with international obligations and identifies problematic aspects of its implementation, particularly regarding insufficient regulation of certain forms of violence. The author substantiates the need for further criminalization of stalking and cyberstalking, clarification of legal mechanisms for holding perpetrators accountable, and improvement of procedures for protecting victims.

Special emphasis is placed on the development of a network of crisis centers and shelters, which constitute an essential component of the institutional infrastructure supporting victims. The study highlights the necessity of ensuring their accessibility across all regions of Ukraine and creating conditions for timely provision of legal, psychological, and social assistance.

The results of the research indicate that effective implementation of the Istanbul Convention is a key factor in establishing an effective system of legal and institutional mechanisms for gender equality, in line with European human rights standards, and contributes to enhancing the protection of women in Ukrainian society.

Key words: gender equality, gender inequality, Istanbul Convention, violence against women, discrimination, legal framework, Ukraine.

Дата першого надходження рукопису до видання: 10.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 21.11.2025

Дата публікації: 31.12.2025